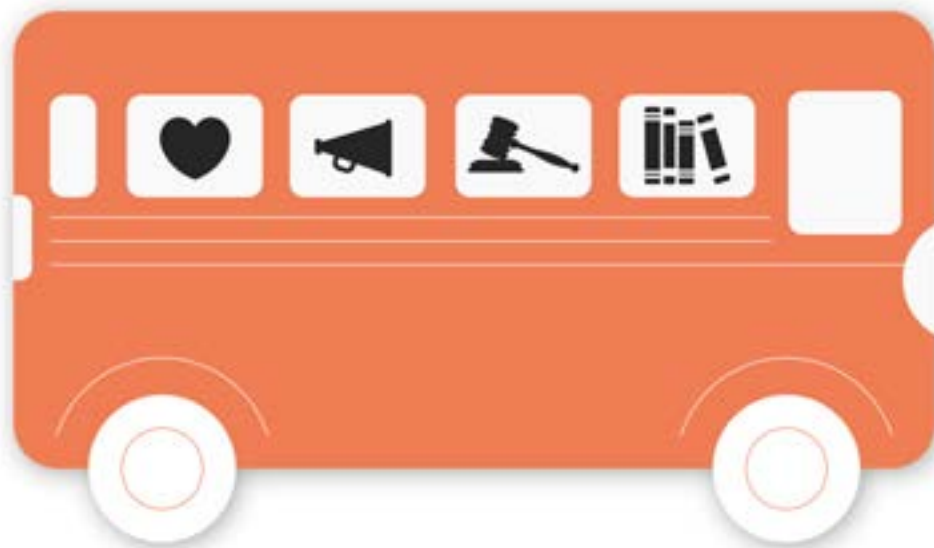

Utveckla MIK-arbetet

– systematisk utveckling av arbetet med medie-
och informationskunnighet på folkbiblioteket

Statens medieråd

www.statensmedierad.se

Utveckla MIK-arbetet på folkbiblioteket - handledning

Ni har tackat ja till att göra ert folkbibliotek till en MIK-central. Det är ett spännande, roligt och viktigt arbete ni har framför er. Denna handledning är framtagen av Statens medieråd i samarbete med bibliotekspedagogen Marika Alneng för att ge kunskap, inspiration och konkreta verktyg i er process. Det är ett långsiktigt arbete som ger er möjlighet till fortbildning och fördjupning i medie- och informationskunnighet tillsammans i arbetsgruppen. Satsningen omfattar även metoder och verktyg för att kunna sprida information och kunskap vidare till besökarna på ert bibliotek.

Vad gör Statens medieråd?

Statens medieråd är en myndighet med uppdrag att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Genom att öka barns och ungas medie- och informationskunnighet, MIK, ger vi dem verktyg för att hantera sin medievardag, att förstå mediers roll i samhället, att kunna finna, analysera och kritiskt värdera information, och uttrycka sig och själva skapa innehåll. Myndigheten vänder sig i första hand till vuxna i barns närhet, som i sin tur stöttar och stärker barnen.

MIK på folkbiblioteken

Projektet med att utveckla MIK-centraler på folkbibliotek är ett samarbete mellan Statens medieråd och Svensk biblioteksforening. Folkbiblioteken är naturliga arenor för att sprida kunskaper som stärker demokrati och delaktighet. Arbetet med att stärka medie- och informationskunnigheten på folkbibliotek har även stöd i bibliotekslagen och i Unescos och IFLA:s internationella biblioteksmanifest.

Mer om medie- och informationskunnighet

På Statens medieråds webbplats statensmedierad.se finns olika resurser om MIK samlade under fliken "Lär om medier". Sajten innehåller en faktabank med texter som rör olika aspekter av medie- och informationskunnighet som exempelvis lagar och etiska regler, den journalistiska metoden, reklam samt vad barnen gör på nätet. MIK-informationen har tagits fram i ett samarbete med UR, Svensk biblioteksforening och Konsumentverket. Det finns även ett stort utbud av utvalda länkar till program från UR, som riktar sig till vuxna som arbetar med barn och unga men även till vuxna generellt. Tanken är att höja kunskapen hos dessa vuxna så att de i sin tur kan ge stöd åt barnen.

Fortbildning “MIK för mig - folkbibliotek”

På fliken "Lär om medier" finns också “MIK för mig – folkbibliotek”, en fortbildning i flera delar anpassad för folkbiblioteket. Mer om den finner du i steg 2 längre ner.

Kom igång med MIK på ditt folkbibliotek

Syftet med denna handledning är att ni ska få fördjupa era kunskaper i medie- och informationskunnighet, utforska begreppet i relation till det dagliga arbetet på ert bibliotek och med hjälp av frågeställningar sätta mål och önskat resultat för ert eget MIK-arbete. Med målen i fokus kan ni därefter också utvärdera arbetet och sätta nya reviderade mål. Frågor rörande medie- och informationskunnighet är föränderliga och arbetet med MIK involverar därför en fortlöpande process.

Arbetet är upplagt för att möjliggöra utveckling av folkbibliotekens roll i ett nytt medielandskap, inom ramen för begreppet medie- och informationskunnighet. Handledningen ger förslag på ett helhetstänk kring arbetet, så läs igenom hela texten innan ni går vidare. Det går att välja delar och göra ett upplägg som passar just ert bibliotek. Att läsa hela denna handledning ger en bra grund att utgå från.

Att vara en MIK-central handlar om att ge plats för frågor kring medie- och informationskunnighet i ert biblioteksrum och på webben. Det handlar också om ett sätt att arbeta utåt med fördjupade kunskaper hos bibliotekarier i MIK-relaterade frågor.

Folkbibliotekens viktiga roll

Att söka, kritiskt granska och analysera information ingår i bibliotekens uppdrag där det handlar om att skapa förutsättningar för digital delaktighet för alla. MIK omfattar detta men har dessutom ett bredare innehåll. Det handlar om traditionell källkritik, men innehåller även kunskap om mediers roll i samhället och förmågan att själv använda nätet för att uttrycka sig och skapa innehåll. Idag handlar det inte främst om vilka som kan publicera sig, utan mer om vilka som kan göra sig hörda och på vilket sätt. Källorna blir fler och andra än de vi är vana vid. Detta ställer andra krav på vårt kritiska förhållningssätt. Att kunna hantera information i sociala medier blir allt viktigare, för att också kunna utnyttja av våra medborgerliga rättigheter.

Här har folkbiblioteket en viktig roll för folkbildning och som demokratisk arena. Genom att folkbiblioteket visar engagemang och initiativ i frågor om medie- och informations-

kunnighet kommer dels arbetsprocesser igång som utvecklar folkbibliotekens roll, dels skapas gehör för den kompetens som finns på folkbiblioteken.

Utvecklingsarbetet bör för att bli lyckat:

- Utgå från ett kollegialt lärande – något ni gör tillsammans i er verksamhet.
- Innefatta deltagande från närmsta chef – en förutsättning och framgångsfaktor.
- Innehålla ett genomtänkt kvalitetsarbete – kartläggning av nuläge, analys och uppställande av mål med utgångspunkt i frågor som: Var är vi? Vart ska vi? Hur gör vi? Hur blev det? (se grafik nedan)
- Innehålla material som utgår från vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Tillvägagångssätt

Handledningen beskriver flera steg i en process som strävar efter att fördjupa kunskaper och förankra arbetssätt. Stegen tar olika lång tid, vissa steg går att göra i tät följd efter varandra medan andra kräver mer tid att förbereda. Ni anpassar själva arbetet till era mål och förutsättningar.

Steg 1 Introducera MIK, utse roller och gör en strategisk plan

Steg 2 Fortbildning av bibliotekspersonalen

Steg 3 Kartlägg och skapa nya aktiviteter

Steg 4 Fördjupning i MIK

Steg 5 Gör folkbiblioteket till en MIK-central

Steg 6 Utvärdera måluppfyllelse och planera framåt

Steg 1. Introducera MIK, utse roller, gör en strategisk plan

Ansvar: Bibliotekschef eller MIK-ansvarig

Som chef eller MIK-ansvarig är det bra att introducera MIK-arbetet inför hela arbetsgruppen med en övergripande förklaring till vad MIK är, varför det är viktigt och hur tidsplanen ser ut för arbetet med MIK på ert bibliotek.

För att komma igång med arbetet är det bra att bilda en mindre arbetsgrupp där några roller delas ut. Det behövs en samtalsledare för de gemensamma samtal som arbetsgruppen ska genomföra i kommande steg. Samtalsledaren behöver tid att sätta sig in i materialet för att kunna leda samtal och diskussioner vidare. Utse också en person som dokumenterar det ni kommer fram till i samtalen. Denna dokumentation ska utmytna i era mål och blir också en arbetsplan att jobba efter och senare också att revidera.

Hela arbetet kräver framförhållning. Börja därför med att göra en plan tillsammans i arbetsgruppen för de olika stegen, så att ni är väl rustade inför både förarbetet med fördjupning och med lanseringen av er MIK-central. Fundera på vilka mål ni har med arbetet, gör en tidsplan och utred de praktiska förutsättningarna för kommande steg. Hur MIK-materialet ska presenteras och implementeras på ditt bibliotek är en fråga för hela arbetsgruppen, men det är viktigt att frågan är förankrad hos bibliotekschef och ledning så att den lyfts till en angelägen arbetsuppgift att jobba med på lång sikt. Vilka roller önskar ledningen att personalen ska ha i sitt arbete?

Steg 2. Fortbildning

Förberedelser: Avsätt minst två timmar för detta moment. Skicka ut texter (länk till "Lär om medier", om MIK-begreppet och relevant forskning) en vecka i förväg.

Syftet med detta steg är att på ett strukturerat sätt komma igång med arbetet och bli bekant med begreppet medie- och informationskunnighet. Efter detta steg ska gruppen känna till mer om begreppet MIK och diskutera hur det vävs samman med det arbete som redan görs på biblioteket. Börja med att studera det material som Statens medieråd skickat er i egenskap av MIK-central. Här finns olika kopplingar mellan begreppet MIK och folk-bibliotekens roll.

Gör den digitala fortbildningen för folkbibliotek tillsammans i arbetsgruppen. Den finns i MIK-rummet under statensmedierad.se/mikformig. Till fortbildningen hör en lathund som ger instruktioner till samtalsledaren. Samtalsledaren skriver ut lathunden och leder samtalet. I fortbildningen kommer frågeställningar att tas upp till diskussion och ni kommer att få möjlighet att fundera på vilka områden som känns mest aktuella för er att jobba vidare med.

Diskutera sedan vidare vad forskningen säger om medie- och informationskunnighet.

Tips på litteratur:

Nordicom: [Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället](#) (2013)

Statens medieråd: [Ungar&medier 2012/13](#)

Svensk biblioteksförning: [Medie- och informationskunnighet - en forskningsantologi](#) (2014)

Steg 3. Kartlägg och skapa aktiviteter

Förberedelser: Avsätt tid på ett gemensamt möte med hela arbetsgruppen

Börja med att måla upp en nulägesbild. Hur arbetar ni med medie- och informationskunnighet på biblioteket i dag? Utifrån nuläget ska ni formulera realistiska mål för hur ni vill jobba i framtiden. Därefter fastställer ni er metod för hur ni ska ta er dit. Fundera tillsammans på vilka områden och ämnen ni behöver fördjupa era kunskaper ytterligare inom.

Tänk på att detta moment kan ta olika lång tid. Det är nu ni analyserar hur det ser ut på ert bibliotek för att förstå och bedöma utvecklingsbehoven. Tänk inkluderande, ha tillgänglighetsaspekten i åtanke.

Exempel på mål kan vara att det ska synas i biblioteket vilka frågor man som besökare kan få svar på i MIK-centralens material. Eller att arbetet ska följas upp årligen i verksamhetsplan och verksamhetsberättelse.

Exempel på frågor vid kartläggningen:

- Hur arbetar vi med medie- och informationskunnighet i dag?
- Vad skulle verksamheten och våra besökare vinna på om medie- och informationskunnigheten ökar i vår personalgrupp?

Hur/vilka aktiviteter?

- Hur kan vi öka medie- och informationskunnigheten hos våra besökare?
- Vilka aktiviteter kan vi ha som mål att genomföra?
- Hur kan ungdomar involveras i arbetet? Området är dynamiskt och det är inte givet att den vuxne står för den mest aktuella kunskapen. Hur kan vi ta tillvara ungdomarnas kunskaper och lyfta dem?
- Vilka kan vi samarbeta med?
- Vilken ytterligare kompetensutveckling behöver vi? Enskilt eller som grupp?
- Hur kan arbetet stärka tillgängligheten?
- Vilka ska delta i utvecklingsarbetet? Vem ansvarar för vad?
- Vilken roll har bibliotekschefen i detta arbete?
- Vilka resurser finns? Behövs ytterligare utrustning för att komma vidare i arbetet?

Steg 4. Fördjupning

Förberedelser: Avsätt tid på ett möte med hela personalgruppen. Gör eventuellt steg 5 i direkt anknytning till steg 4.

Efter att ha gjort den digitala fortbildningen och satt upp gemensamma mål har det också blivit tydligt vilka frågor ni vill och behöver jobba vidare kring på ert bibliotek. Har ni möjlighet att ta in expertis utifrån eller finns kompetensen i arbetsgruppen eller i länet?

Gör nu en gemensam lista på de ämnen och områden där det behövs mer kunskap. Dela upp ämnena på listan mellan er, enskilt eller gruppvis, och ge tid till fördjupning. Ge också utrymme på kommande möte för att dela ny kunskap med varandra och för ytterligare diskussioner. Många frågor kräver ett förhållningssätt och det kan vara angeläget att få resonera om det gemensamt.

Exempel på fördjupningsområden:

- Nätintegritet
- källkritik
- Upphovsrätt och creative commons
- Konspirationsteorier och propaganda
- Lagar och regler kring näthat
- Vinklade budskap
- Demokratin
- "Filterbubblan"

Steg 5. Gör biblioteket till en MIK-central

Förberedelser: Förbered utrymme i bibliotekslokalen för att synliggöra ert arbete med MIK. Under 2015 kommer det att tas fram material för marknadsföring av er MIK-central. Förbered även webbansvarig/IT-ansvarig på att göra MIK-centralen synlig på webben och på bibliotekets publika datorer. Avsätt tid och låt en grupp jobba med det fysiska rummet, en med webben och en med att planera för arbetet med externa grupper på biblioteket.

Nu har ni själva tagit fram en metod för ert arbete och fördjupat era kunskaper. Dokumentera gärna hur ni gör och förhåller er till ämnet.

Att skapa en MIK-central innebär ett arbete på flera områden. Därför är momentet uppdelat i tre olika delar; att utrusta biblioteksrummet, att arbeta utåtriktat med aktiviteter och att synliggöra MIK på bibliotekets digitala rum.

Utrusta biblioteksrummet

Det är nu dags att utrusta biblioteksrummet till en MIK-central. Gör plats i biblioteket för en särskild avdelning/hylla/hörn för att synliggöra MIK och ge visst utrymme åt det material som ni fått eller kommer att få utskickat. Börja med att fylla på avdelningen med böcker och annan media ni tycker passar in i sammanhanget.

Det är viktigt att det blir synligt och tydligt vilka frågor som besökaren kan förvänta sig få svar på i materialet och av er som jobbar där. På avdelningen "Lär om medier" på statensmedierad.se kommer det att finnas mer information om skylt- och informationsmaterial för MIK-centralerna.

Arbeta med MIK

Ni som jobbar på bibliotek möter dagligen människor, en del kommer ofta medan andra kommer för första gången. Ni känner era besökare bäst, så utnyttja den direkta kontakt ni får genom att väva in MIK-relaterade frågor där det passar.

Ni har i det tidigare steget kartlagt vilka grupper ni redan träffar på biblioteket genom era aktiviteter. Har ni till exempel språkcaféer, bokcirklar, ”digital första hjälpen” eller regelbundna klassbesök med bokprat? Dessa kan vara tillfällen då det också går att prata om medie- och informationskunnighet.

MIK-utbildningen för skolan (det finns en version för lärare och en för elever på högskole- eller gymnasiet) som också finns på "Lär om medier" är snarlik den för folkbibliotek, och kan användas i mötet med besökare på liknande sätt som den digitala fortbildningen använts för personalen, det vill säga i grupper som bjuds in till biblioteket i olika sammanhang. (I den elevenpassade delen av "MIK för mig" ingår en mobil tävling där eleverna i grupper ska testa sina MIK-förmågor, se mer nedan under "MIK i bibliotekets digitala rum".)

Tips

- Det finns en del ungdomsböcker som berör näthat och nätsäkerhet. Bokprata om dem och bygg på med samtal om dessa frågor.
- Har ni skaparverkstäder för barn och unga så kan det bli ett naturligt sätt att komma in på frågor om till exempel upphovsrätt och creative commons. Använd fantasin och lek gärna fram kunskapen. Kanske jobbar ni redan med Instagram? Här kan finnas en ingång till diskussioner om bilder och hur man får använda dem och hur andra får använda dina.
- Uppmärksamma till exempel Digidelveckan/Medborgarveckan, Safer Internet Day eller en lokal hälsovecka. Bjud in föräldrar till en workshop (samarbeta med skolorna i kommunen för att nå föräldrarna). Utgå från MIK-utbildningen och den medföljande lathunden, se ovan.

- Bjud även in kommunanställda i andra förvaltningar som jobbar med barn och unga och håll en workshop ihop. Deras kompetens och erfarenheter kan ge mycket input tillbaka och fördjupa samarbetet.
- Skapa gärna aktiviteter kring MIK-frågor på biblioteket så som tävlingar, tips-promenader eller korsord. Kanske kan ni, om ni har lämplig utrustning eller en samarbetspartner som har, utlysa en tävling av typen "Gör en egen propaganda-film" under ett lov. Eget skapande kan vara en katalysator till intressanta samtal som tangerar MIK.

MIK i bibliotekets digitala rum

Den digitala utbildningen "MIK för mig" för målgruppen unga och elever finns på statensmedierad.se/mikformig. Länka till den på er hemsida så att era besökare hittar dit. Det är bra att även på hemsidan tydliggöra vilka frågor besökarna ska kunna ställa på en MIK-central.

Tips

- Ställ frågor med jämna mellanrum i sociala medier som rör områdena ni arbetar med, för att föra dialog med allmänheten.
- Se över internetreglerna på era publika datorer, de behöver kanske justeras för att bli tydligare.
- Lägg in puffar för de frågor ni kan svara på gällande medie- och informations-kunnighet direkt när låntagarna loggar in på bibliotekets datorer. Du kan också ladda ner skärmläckare och presentationsfolder på statensmedierad.se/mikformig-display-folkbibl
- På "Lär om medier" finns "Uppdrag MIK" (statensmedierad.se/uppdragmik). Det är en tävling för främst ungdomar som kan utföras på egna mobiler (eller på en surfplatta på biblioteket), enskilt eller i grupp. Marknadsför tävlingen både digitalt och i bibliotekslokalen.

Steg 6. Utvärdera måluppfyllelse och planera framåt

Förberedelser: Avsätt tid på ett APT några månader efter att er MIK-central stått klar. (Utvärdera utifrån de uppsatta målen, kontinuerlig uppföljning av aktiviteter.)

Hur blev det?

Dra lärdomar från arbetet och analysera vad som gick bra och vad som gick mindre bra. Utvärdera i er arbetsgrupp. Ta också tillfället i akt och utvärdera arbetet i de grupper ni har på biblioteket och bland spontanbesökare. Gör ni redan regelbundna brukarundersökningar så fundera på om ni även kan utvärdera detta arbete samtidigt.

Hur blir MIK en del i en långsiktig vision?

Under arbetet med medie- och informationskunnighetsfrågor har ni kanske reflekterat kring hur MIK-arbetet kan kopplas till biblioteksplanen. Finns det anledning att förtydliga denna koppling, eller till och med uppdatera biblioteksplanen för att inkludera frågor om medie- och informationskunnighet?

Planera hur ni på ett systematiskt sätt kan gå vidare i arbetet. Tillsammans lägger gruppen en plan för det fortsatta arbetet. Kartläggning av nuläge, analys och uppställande av mål börjar nu om. Ta än en gång utgångspunkt i frågor som: Var är vi? Vart ska vi? Hur gör vi? Hur blev det?

Ytterligare frågor vid utvärderingen:

- Behövs mer kunskap för att få ytterligare förståelse kring medie- och informationskunnighet?
- Hur kan vi revidera metoden och vilka nya mål kan sättas upp inför det fortsatta arbetet?
- Hur kan vi systematiskt föra kunskaper och arbetssätt vidare till ny personal?
- Hur kan detta kopplas till andra utvecklingsområden, till exempel arbetet med likabehandling och det systematiska kvalitetsarbetet?
- Hur förankras utvecklingsarbetet på olika nivåer?
- Hur ska arbetet följas upp? Av vem? Och när?
- Hur visar vi politiker vad vi gjort?
- Vad behöver vi för att kunna göra det ännu bättre?

Checklista

- 1. Alla i personalgruppen känner till vad begreppet MIK är.
- 2. Den digitala fortbildningen är genomförd i arbetsgruppen.
- 3. Målen för vårt lokala MIK-arbete finns nedskrivna.
- 4. Fördjupning har skett på följande områden:

- 5. En MIK-central finns som en synlig plats på vårt bibliotek.
- 6. Det är tydligt på vår webbplats och i sociala medier att vi är en MIK-central.
- 7. MIK-frågor har diskuterats vid följande tillfällen och arrangemang :

- 8. Dessa aktiviteter har vi genomfört:

- 9. Vårt MIK-arbete hittills har utvärderats i
 - arbetsgruppen
 - bland besökare
- 10. Vårt MIK-arbete finns omnämnt i vår
 - verksamhetsplan
 - biblioteksplan